

Gondolatok a szlovákiai magyar katolikusság szervezettségéről

A szlovákiai magyar katolikus közösség múltjáról és jelenéről – annak ellenére, hogy néhány részproblémával az utóbbi időben több szerző is foglalkozott – lényegében hiányoznak a tudományos megalapozottságú, nagyobb ívű elemzések és felmérések.¹ Ezért kell kiemelni a Fórum Kisebbségkutató Intézet gondozásában megjelent *Magyarok Szlovákiában* c. kötetet (2004), amelynek egyes tanulmányai teret szentelnek a magyar katolikusok önszerveződési formáinak, kulturális és oktatási intézményeinek, szervezeteinek is. Ez a kötet örvendetes vállalkozásnak tekinthető, hiszen a magyar kisebbség jelenkori, 1989 utáni történetének, állapotának a felmérését szintén céljául tűzte ki. A magyar katolikussággal Herdics György és Zsidó János írása foglalkozott (387–395. p.).² Az a tény, hogy Molnár Imre (Molnár 1998, 207–257) áttekintése után végre megjelent egy újabb, az elmúlt 15 év kisebbségi történéseivel foglalkozó munka, mindenféleképpen üdvözlendő.³ Egyrészt továbbgondolásra és újabb kutatások indítására, másrészt kritikus önreflexióra serkent. Röviden a szerzőpáros tanulmányával foglalkoznék, mivel többször olyan kérdéseket feszegetnek, illetve néhányra nem válaszolnak, amelyek szerintem érdemesek az eszmecserére, vitára.

A kiindulópontok (a reformátussággal való összehasonlítás, a többségi egyház-megyékhöz való tartozás, egyfajta specifikus helyzet sugalmazása, amikor a többi határon túli magyar katolikusokra utalnak) véleményem szerint a kötet irányvonalát tekintve nem helyénvalók, hiszen közösségen kívül álló adottságok. Ezek a megálapítások közismertek, nem visznek el bennünket az önszerveződési és érdekvédelmi formák, működési struktúrák mechanizmusainak a feltárásához. Azt sugallják, hogy a lélekszámában jelentősen nagyobb közösség, a magyar katolikusok, a kisebb lélekszámú, más egyházi hagyományokkal, szervezeti rendszerrel rendelkező reformátusokkal szemben a szervezettség alacsony(abb) fokán állnak.

Ami a koncepcióból hiányzik, az a *folytonosság* problémájának és akadályainak vizsgálata. Egyértelmű, hogy a magyar kisebbség története 1918-tól a többség kisebbségpolitikai gyakorlata⁴ által okozott törésvonalak miatt az újrakezdések története. A múltban és a jelenben a folytonosság rekonstruálásának meg-megújuló igényével találkozhatunk, amely a vállalt közösségépítés irányába mutat(hat). Nos, ezekre, mégha vázlatosan is, de több példa felsorolása az 1918 és 1938 közötti időszakról, éppen a jelenre figyelve, a mintakövetés céljából, elmarad (pl. a keresztényszocialista politikai érdekvédelem, egyházi szervezetek, gazdasági, kulturális, oktatási, ifjúsági egyesületek). Ez lehetett volna az a pont, amely összehasonlítha-

tó lehetne az 1990-es évek szervezeti irányultságával, azaz a magyarországi „anya-szervezetek”-hez való kapcsolódás jelenségével (Katolikus Ifjúsági Közösségek, Háló Egyesület, Szlovákiai Magyar Pax Romana).

A másik problémakört az *érdekvédelem* szervezetei és dokumentumai alkotják. Fel lehetett volna sorolni dátumszerűen az egyes tiltakozó beadványokat, memorandumokat (itt merül fel az ilyen jellegű iratanyagok dokumentálásának fontossága és az archiválás szükségessége[!]). A másik dolog a döntéshozó helyekből, tisztségek-ből való részesedés vagy kiszorítottság kérdése, tehát hogy a tárgyalt időszakban a magyar papok mely szlovákiai katolikus szervezetekben, bizottságokban kaptak/kaphattak helyet, és a kisebbségi katolikusság érdekvédelme ezeken a fórumokon mikor, milyen körülmények között jelenhetett volna meg. Az önálló, autonóm magyar püspökség körüli eseményeket, előzményeket és a megszületett dokumentumokat részletesebben be lehetett volna mutatni (így az 1990-es és az interneten is hozzáférhető 2001-es memorandumot). A magyar katolikus oktatásügyet pedig szerintem azért a szerzők alábecsülték (az „iskolák száma és jelenléte csak jelképesnek mondható”). Az egyébként gondolatébresztő munkára, amely sajnos pesszimita végszóval zárul és önfelmentő érvekkel operál, nagy szükség volt. Még ha csak kilenc oldalon is, de hiányosságai ellenére (pl. nincsenek hivatkozások) tükröt mutat a magyar katolikusok jelenlegi helyzetéről.

A magyar kisebbségi intézményrendszer fő jellemzőiről Tóth Károly készített beszámolókat (Tóth 2004, 251, 255–256; uő. 2005, 34, 36). Következtetései egyik lényeges eleme, hogy ez a nem teljes, de teljességre törekvő, etnikailag zárt rendszer döntően kulturális és oktatási meghatározottságú szervezetekből áll. A kulturális szervezetek aránya 2001-ben 88,6%-ot, az oktatásiaké 12,6%-ot tett ki. Ezek között „elenyésző” volt az egyházi szervezetek száma. A 2003. évi felmérés során a vizsgált minta a következő képet mutatta: a kulturális beállítottság továbbra is domináns maradt, a szervezetek 68,5%-a a kultúra területén tevékenykedett.

Ezeket vizsgálva megfigyelhető, hogy 2004-ben az elsődleges tevékenységi körük szerint, tehát deklarált és demonstrált céljaik alapján, a „civil szektorra jellemző” területen belül (az érdekvédelem és a közélet mellett) az egyházi szervezetek száma „riasztóan alacsony” volt, csak 1,7%. A másodlagos tevékenységi kör kategóriáját figyelembe véve, amely az egyéb jellegű tevékenységeket⁵ tartalmazza, a szám kicsit emelkedik, de így is kis értéket ér el (3,3%).⁶ A katolikus szervezetek száma és megoszlása ebből a felmérésből nem ismert, azonban ez az állomány a Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézetének adatbázisa és egyéb internetes állományok alapján nagyjából összeállítható (egy terepfelmérés kellene, hogy aktualizálva legyenek az adatok, illetve hatékonyságmérési vizsgálatokra is szükség lenne).⁷

A szlovákiai magyar katolikusság szervezeti struktúrája igencsak alulreprezentált és egyoldalú, ezért támogatásra és fejlesztésre szorul. Nincsenek összesített és aktualizált adatok, ezért az alábbiakban csak óvatos következtetéseket tehetek.

Az alapok és alapítványok szervezeti formája nagyon foghíjas. Összesen csak 5 szervezet sorolható ebbe a kategóriába. Mindegyikük az 1990-es évek folyamán alakult, csak a két legfontosabb, a budapesti székhelyű Pázmány Péter Papnevelési Alapítvány és a Jópásztor Alapítvány lép túl helyi/regionális igényeken, fontos közösségszervező és érdekvédelmi feladatokat vállaltak fel, és hosszú távon igyekeznek programokat támogatni.

Az egyházi sajtó esetében struktúráról egyáltalán nem beszélhetünk, fejletlennek és tagolatlanak tekinthetjük. Csak egy hetilap van, a *Remény*. Ennek felépítése, információ-megoszlása, médiastratégiája és a *Remény-olvasók* igényei külön vizsgálatot érdemelnének. Az egyes plébániaközösségek több lapot kiadhatnak, sokszor kétnyelvűeket, ezeket érdemes lenne lajstromba szedni. A további lapok esetében nehéz megállapítani, hogy még melyek léteznek, melyeknek biztosított a megjelenésük. A könyvkiadás is külön felmérést igényelne, mindenesetre a Glória jobban „látathatná magát”.

A cserkészlet külön csoportba sorolható. Egy tudatosan kialakított struktúráról van szó, amelyben az egyes csoportokat/csapatokat fokozatosan építették ki. Ezt a hálót, a koordináló-szervező feladatokat vállalva a Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség fedi le. Érdemes megnézni a csapatalakulás 1990–2000 közötti időbeli síkját. Az összes csapat 56,25%-a (27) 1990 és 1993 között jött létre, ami azt jelzi, hogy ez a szervezeti fajta már nagyon hamar kialakította alapjait. Az 1994-től kimutatható szervezetalapítási igyekezet visszaesése, 2000-ig évi 2–3 alakulás, nem tekinthető negatív tendenciának, csupán a fennálló struktúra kisebb arányú bővítésének, elsősorban vidéken.

1. táblázat. Szlovákiai magyar cserkészcsapatok 1990–2000

A megalakulás éve	Az összes csapat száma	A település neve
1990	1	Komárom
1991	8	Pozsony, Rimaszombat, Nyékvárkony, Nagykapos, Érsekújvár, Palást, Dunaszerdahely, Egyházfa
1992	10	Szepsi, Zseliz, Bős, Kassa, Pozsonypüspöki, Kúrt, Nagymegyer, Fél, Ipolyság, (h. n.)*
1993	8	Udvard, Királyhelmece, Szimó, Szógyén, Bátorkeszi, Marcelháza, Vágkirályfa, (h. n.)
1994	2	Balony, Bábindal
1995	2	Léva, Csenke
1996	2	Ipolyfödemes, (h. n.)
1997	1	(h. n.)
1998	3	Nádszeg, Szentpéter, (h. n.)
1999	2	Deáki, Csicsó
2000	3	Tardoskedd, Bény, Kéménd
Összesen	42**	

Megjegyzés:

* A h. n. jelzés arra utal, hogy a forrásban nem tüntették fel a település nevét.

** 3 csapat (Nyitrageszte, Csallóközcsütörtök, Füle) az alakulás dátuma nélkül szerepelt. A székhely és az alakulás évszáma nélkül még 3 csapat volt az adatbázisban, így az összesített adatok szerint 48 csapat működött.

Forrás: www.cserkesz.sk

Örvendetes tény az egyházi énekkarok és kórusok jelenléte, amely a cserkészlet mellett a katolikus ifjúság aktivizálódásának régi-új területének tekinthető. Továbbá a kulturális, közművelődési, hagyományörző szervezetek csoportja jelenti azt a halmozott, amely az ifjúságpolitika és kultúraszervezés szempontjából erőteljes(ebb) fej-

lesztésre szorul. Nehéz jellemezni, mert a taglétszám, a bevont/bevonható személyek számát tekintve változó, a néha nehezen megfogható, amorf szervezeti csoportosulásokról (pl. az Antiochia-csoportok, Cursillo-mozgalom) alig vannak értékelhető statisztikai adatok. Kb. 4-5 szervezet tartozhat ide, bár ez a szám még továbbiakkal bővíthet. Két olyan nagyobb szerveződés van, amelyek alszervezetei hatékony közösségszervező munkát fejtenek ki: a Keresztény Ifjúsági Közösségek (KIK) kiépített csoportjai és a magyarországi Háló Egyesület szlovákiai szervezete.⁸

A képző- és oktatási intézmények kérdésköre külön tanulmányt érdemelne. Ezen a helyen csak néhány megállapítást tennék. Hosszú ideje fennálló súlyos problémát orvosolnak azok a szervezetek (Szlovákiai Magyar Hitoktatási Központ, Mécs László Központ, Egyházgellei Lelkigyakorlatos Ház), amelyek a hitoktatás és továbbképzés, illetve a vallási élet minőségi javítását tűzték ki célul. Sajnos nincs rátekintésem ezekre a kezdeményezésekre, mindenesetre leszögezhető, hogy ezek azok, amelyek köre még bővíthető, fejleszthető lehetne. A katolikus magyar oktatási hálózat elemzése nagyobb teret kívánna (összehasonlítás az állami szektorral és a többi felekezeti iskolával, az utánpótlás kérdései, pedagógushiány, a fiatal pedagógusok elhelyezkedési nehézségei, a magyarországi katekéta diplomák körüli elfogadtatási „hercehurcák” Szlovákiában, a gyermeklétszám csökkenése, amely szinte mindegyik iskolatípust érinti, anyagi eszközök korlátozottsága stb.).⁹ Számomra az az érdekes, hogy 1995-tel mintha lezárultak volna az iskolaszervező kezdeményezések és stabilizálódott volna (?) ez a rendszer (a komáromi gimnázium csak 2000-ben jött létre). Rendkívül riasztónak tűnik az egész hálózat sebezhetősége: különösen az 1–4. évfolyamú kisiskolák veszélyeztetettek a diáklétszám nagy arányú csökkenése miatt.

A vázolt problémakör további kutatásokat igényel.¹⁰ Remélhetőleg a Fórum Kisebbségkutató Intézet által a szlovákiai magyar kultúra helyzetét részletesebben taglaló, 2006 végéig elkészítendő munkaanyagba a katolikusokról is egy kibővített, felfogásmódjában új tanulmány kerülhet.

Jegyzetek

1. Néhány érdekesebb új munka: Menyhárt 2003, 3–30; Lampl 2005, 87–108.
2. Az elektronikus változatot használtam (www.foruminst.sk/publ). Valójában változtatások nélküli formában lett közzé téve a somorjai 2005. október 28-i értelmiségi találkozó vitaanyagának részeként (vö. *A szlovákiai magyar kultúra helyzete. Gyorsjelentés és vitaanyag* [www.foruminst.sk])
3. Korábbi áttekintésre uő: Vallás és egyház a szlovákiai magyarság életében. *Egyházfórum*, 1991. 3. sz. 89–101. p.; 4. sz. 105–120. p.
4. A hitélet nyelvhasználati nehézségeire Lanstyák 2000, 90–91.
5. „Ez akár meghatározó is lehet egy kisebbségi szervezet életében, csakhogy ideológiai és egyéb megfontolásokból elsődlegesen nem ilyen arculatú szervezetnek tekinti magát” (Tóth 2005, 37).
6. Az 1,7% és a 3,3% az összes magyar egyházat tartalmazza.
7. Az adatbázisok elérhetősége: a www.magyar.sk (ezen keresztül a FKI adattára), www.martonaron.hu/htmkultura/kereso.php, Határon Túli Magyar Kulturális és Közművelődési Intézmények Kutatási Adatbázis). Jól hasznosítottam a www.kik.sk oldalán lévő adatokat is. A tevékenységi kör alapján ezeknek a szervezeteknek nemcsak egyházi, hanem

- közművelődési, kulturális, hagyományörző stb. funkcióik is vannak, ill. az egyházi jelleg a további tevékenységek kategóriájában nyilvánul meg. Több, a Csemadok keretén belül működő népdalkör, énekcsoport is feltüntette az egyházi tevékenységi kört, de ezeket kihagytam, ugyanúgy néhány egyéb község- és közösségfejlesztéssel, énekkal, zenével foglalkozó és célirányosan szociális-karitatív tevékenységet kifejtő szervezetet. Teljesen feltérképezetlenné és nincsenek aktualizálva a katolikus hitbuzgalmi csoportosulások vagy pl. a magyarországi házashétvége mozgalomban résztvevők száma. Nagyon érdekes adatokat tartalmaz a Keresztény Ifjúsági Közösségek portálja (www.kik.sk), ezeket azonban már terjedelmi okoknál fogva sem tudtam elemezni. Mindenesetre ez lehetne az egyik kutatási irányvonal. Sok intézményt a google keresőn azonosítottam.
8. Az KIK 300 taggal és 50 segítővel dolgozik, lelkigyakorlatokat, ifjúsági és művelődési programokat szerveznek. A Háló taglétszáma 700, a kisközösségek segítségével foglalkozik.
  9. 2003-ban a magyar egyházi óvodákban 107 gyermek volt, az összes szlovákiai egyházi létszám 15,92%-a. Az alapiskolákban 1134 gyermek tanult, az összes szlovákiai 4,49%-a. A gimnáziumokat 709 diák látogatta, ez az összes egyházi intézményen belül 5,68%-ot tett ki (vö. Dohányos–Lelkes–Tóth 2004, 104, 106, 109). A magyar oktatásügy általános helyzetére lásd. László 2004, 183–246).
  10. Ugyanakkor a kérdéssel kapcsolatban felmerül a szlovákiai magyar humán beállítottságú katolikus értelmiség felelőssége is. Magyarán, mennyire tudná (akarná) segíteni ezeket a szervezeti kezdeményezéseket és milyen szerepet játszana ennek a szférának a fejlődésében? Ezt a borúlátást sugalmazó megállapításmat arra a tapasztalatra alapozom, hogy elég hosszú időmbe telt, amíg „használható” információkat tudtam szerezni az 1993-ban alakult, magyarországi kapcsolathálókat kiépítő(?) egyetlen katolikus értelmiségi egyesületről, a Szlovákiai Magyar Pax Romana egyesületről. Néhány régebbi adatot találtam az interneten, de a gyakorlati tevékenységről nincsenek információim, a Belügyminisztérium egyesületeket feltérképező adattárában sem található. Gyanítom, hogy az egyesület ténylegesen már nem is működik. Gyurgyík László egyik régebbi áttekintésében a kisebbségi magyar katolikus értelmiségi önreflexió dilemmáit, ezen réteg kialakulatlanságát és a kezdeményezőképeség buktatóit is feszegette. Többek között így írt: „A megfelelő struktúrák, intézmények, szervezetek kialakítása továbbra is sürgős feladatot jelent. Hiányzik a magyar keresztény fiatalok szervezete, a világi keresztény sajtó, a keresztény értelmiségiek mozgalma. Nem elhanyagolható az olyan vállalkozások elősegítése, melyek keresztény jellege nem a vállalkozás tárgyában mutatkozik meg elsősorban, sokkal lényegesebb, hogy a vállalkozói magatartást keresztény értékek határozzák meg” (Gyurgyík 1991, 130–139). Érdemes lenne megvizsgálni a jelenlegi helyzetet. A legelső, Fórum Intézet által szervezett párkányi értelmiségi találkozón 2004. szeptember 24-én Szarka László nem véletlenül vetette fel, hogy hiányolja a magyar papok részvételét. Az már egy másik kérdés, hogy léteznek-e működő kapcsolatok a liberális és katolikus értelmiség között.

Felhasznált irodalom

- Dohányos Róbert–Lelkes Gábor–Tóth Károly (szerk.) 2004. *Nemzeti és etnikai kisebbségek Szlovákiában 2003*. Somorja–Dunaszerdahely. Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó .
- Fazekas József–Hunčík Péter (szerk.) 2004. *Magyarok Szlovákiában (1989–2004). Összefoglaló jelentés a rendszerváltástól az Európai Unió csatlakozásig*. 1. kötet, Somorja–Dunaszerdahely. Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó.

- Gyurgyík László 1991. Katolikus magyarok Szlovákiában. A katolikus egyház helyzete Szlovákia magyarlakta területein. *Regio*, 1991/3, 130–139. p.
- Herdics György–Zsidó János 2004. A római katolikus egyház. In: Fazekas József–Hunčík Péter (szerk.): *Magyarok Szlovákiában (1989–2004). Összefoglaló jelentés a rendszerváltástól az Európai Unió csatlakozásig*. 1. kötet, Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó, 2004, 387–395. p.
- Lampl Zsuzsanna 2005. A dél-szlovákiai magyar és szlovák fiatalok vallásossága. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2005. 2. sz. 87–108. p.
- Lanstyák István 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Osiris–kalligram–MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest–Pozsony.
- László Béla 2004. A magyar oktatásügy. In: Fazekas József–Hunčík Péter (szerk.): *Magyarok Szlovákiában (1989–2004). Összefoglaló jelentés a rendszerváltástól az Európai Unió csatlakozásig*. 1. kötet, Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó, 183–246. p.
- Menyhárt József 2003. Egyház és nyelv (A katolikus egyház nyelvpolitikája Szlovákiában). *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2003. 2. sz. 3–30. p.
- Molnár Imre 1998. A magyar anyanyelvű egyházak helyzete Csehszlovákiában. In: Filep Tamás Gusztáv–Tóth László (szerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998*. 1. kötet. Budapest, Ister, 207–257. p.
- Molnár Imre 1991. Vallás és egyház a szlovákiai magyarság életében. *Egyházfórum*, 1991. 3. sz. 89–101. p.; 4. sz. 105–120. p.
- Tóth Károly 2004. A magyar intézményrendszer fejlődése. In: Fazekas József–Hunčík Péter (szerk.): *Magyarok Szlovákiában (1989–2004). Összefoglaló jelentés a rendszerváltástól az Európai Unió csatlakozásig*. 1. kötet, Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja–Dunaszerdahely, 247–270. p.
- Tóth Károly 2005. A szlovákiai magyar régió kulturális intézményrendszere. In: Blénesi Éva–Mandel Kinga–Szarka László (szerk.): *A kultúra világa. A határon túli magyar kulturális intézményrendszer*. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 33–49. p.